

REFERENCES

1. Hula, Y. (2013). Anatomiiia. Plastychna anatomiiia – osnova rysunka [Anatomy. Plastic anatomy – the foundation of drawing]. Kyiv, 345 p. [in Ukrainian].
2. Zhyrnov, A. & Pilat, O. (2006). Plastychna anatomiiia [Plastic anatomy]. Kyiv, 64 p. [in Ukrainian].
3. Kozynets, I. & Kozynets, O. (2024). Metodychni aspekty vdoshkonalennia vykladannia anatomii ta fiziologii liudyny zdobuvachamy osvity za spetsialnistiu 223 “Med-sestrynstvo” [Methodological aspects of improving the teaching of human anatomy and physiology to students in the specialty 223 – Nursing]. *Youth & market*. Vol. 6 (226). pp. 83–88. [in Ukrainian].
4. Koliadenko, H. (2004). Anatomiiia liudyny [Human anatomy]. Kyiv, 384 p. [in Ukrainian].
5. Kopytko, V. (2023). Vcheni rozkryly “temnyi” sekret talantu Leonardo da Vinchi [Scientists have revealed the dark secret of Leonardo da Vinci’s talent]. Available at: <https://www.rbc.ua/rus/styler/vcheni-rozkryli-temnyi-sekret-talantu-Leonardo-1693503594.html>. (Accessed 26 Dec. 2025) [in Ukrainian].
6. Melnychuk, A. (2025). Terminolohichne pole poniattia “plastychna anatomiiia”: yoho sut ta aspekty teoretychnoho i praktychnoho znachennia v istorychnii henezi [The terminological field of the concept of plastic anatomy: its essence and aspects of theoretical and practical significance in historical genesis]. *Journal “The Ethnology Notebooks”*. Vol. 1(181). pp. 145–158. [in Ukrainian].
7. Naidenko, V. (2023). Tvorcho-pedahohichna kontseptsiia “Iabluko u lystvi” V. Lienchyna ta shliakhy yii formuvannia [The creative-pedagogical concept Apple in the Foliage by V. Lenchin and the ways of its formation]. *Art and Design*. Vol. 2(22). pp. 179–195. [in Ukrainian].
8. Prati, E. (2005). Tilo liudyny: entsyklopediia dlia ditei [The Human Body: Encyclopedia for Children]. Kyiv, 64 p. [in Ukrainian].
9. Semiankiv, A. (2023). Tonka korychneva liniia: poeziia [Thin Brown Line: Poetry]. Kyiv, 144 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 29.12.2025

Прийнято до друку: 23.01.2026

Опубліковано: 26.02.2026

УДК 373.5.015.31:17.022.1

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2026.351431>

Світлана Івах, кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7812-9988>

Ірина Паласевич, кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0596-6835>

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ У СТАРШОКЛАСНИКІВ

У статті наголошено на актуальності виховання толерантності у сучасній молоді та акцентовано на необхідності ґрунтовного теоретичного осмислення її ключових аспектів, а також виробленні науково обґрунтованих практичних підходів, принципів, методів і прийомів організації толерантного освітнього простору, розробки стратегії й тактики реалізації нових освітніх програм, спрямованих на формування миролюбності та терпимості.

Увиразнено, що толерантність має динамічний характер, який уможливорює стійкість особистості при взаємодії з різним соціальним середовищем. Її фундаментом є наявність в особистості власної позиції, яка забезпечує відкритість і готовність до діалогу, до прийняття “іного” і виявляється на рівні свідомості та поведінки.

Констатовано, що толерантність поширюється на всі сфери соціальних відносин, соціальної поведінки й соціальної взаємодії, у т.ч. і в середовищі закладу загальної середньої освіти. При цьому ранній юнацький вік визнається сензитивним до засвоєння соціально значущих цінностей, що й обґрунтовує ефективність здійснення психолого-педагогічної роботи з формування толерантності у старшокласників.

Виокремлено основні підходи до виховання толерантності у старшокласників, які полягають в усвідомленні значущості та необхідності миролюбності, прийняття й розуміння інших людей у сучасному соціумі; формуванні поваги до себе, інших людей та їхніх культур; виробленні вміння позитивно й конструктивно взаємодіяти (у т.ч. й на рівнях міжнаціональному і міжрелігійному) та спілкуватися незалежно від національної, культурної, релігійної чи світоглядної приналежності партнерів; визначенні меж толерантності; а також створенні толерантного середовища в суспільстві загалом та в освіті зокрема шляхом демократизації й гуманізації взаємин дітей і дорослих; творчого використання провідних ідей педагогіки толерантності.

Ключові слова: толерантність; старшокласники; заклад загальної середньої освіти; освітнє середовище; принципи виховання.

Літ. 17.

Svitlana Ivakh, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor,
Associate Professor of the General Pedagogy and Preschool Education Department,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7812-9988>

Iryna Palasevych, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor,
Associate Professor of the General Pedagogy and Preschool Education Department,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0596-6835>

MAIN APPROACHES TO TEACHING TOLERANCE TO HIGH SCHOOL STUDENTS

The article emphasizes the urgency of teaching tolerance to modern youth and emphasizes the need for a thorough theoretical understanding of its key aspects, as well as the development of scientifically sound practical approaches, principles, methods, and techniques for creating a tolerant educational environment, and the development of a strategy and tactics for implementing new educational programmes aimed at fostering peace-lovingness and tolerance.

It is emphasized that tolerance has a dynamic nature, which enables the stability of personality when interacting with various social environments. Its foundation lies in the presence of an individual's own stance, which ensures openness and readiness for dialogue, for accepting the other, and is manifested at the level of consciousness and behaviour.

It is stated that tolerance extends to all spheres of social relations, social behaviour, and social interaction, including the environment of a general secondary education institution. At the same time, early adolescence is recognized as sensitive to the assimilation of socially significant values, which justifies the effectiveness of psychological and pedagogical practices aimed at fostering tolerance in high school students.

The article identifies the main approaches to teaching tolerance to high school students. They consist in the awareness of the significance and necessity of peace-lovingness, acceptance and understanding of other people in modern society; the formation of respect for oneself, other people and their cultures; the development of the ability to positively and constructively interact (including at the interethnic and interreligious levels) and communicate regardless of the national, cultural, religious or ideological background of partners; determining the boundaries of tolerance; as well as creating a tolerant environment in society in general and in education in particular through the democratization and humanization of relations between children and adults; creative use of principal ideas in the pedagogy of tolerance.

Keywords: *tolerance; high school students; general secondary education institution; educational environment; principles of education.*

Постановка проблеми. Сьогоднішнє суспільство очікує від освітян нових підходів до виховання молодого покоління. Особливо важливу роль у цьому процесі відіграють заклади загальної середньої освіти, працівники яких мають забезпечити формування самодостатньої, високоерудованої особистості нової формації, національно свідомої, сповідуючої загальнолюдські цінності, морально та духовно розвиненої, толерантної, здатної до саморозвитку та самовдосконалення, до взаємодії в єдиному культурному просторі з людьми різних соціальних, релігійних та культурних приналежностей, до обміну думками, ідеями, досвідом, почуттями.

Зважаючи на це, актуальною видається потреба формування в учнів старших класів цілісного сприйняття всіх аспектів світової культури: прав людини, ідей ненасилля, терпимості, гендерної рівності, демократичних засад міжкультурної взаємодії та толерантного ставлення до культурного і мовного розмаїття громадян. Ігнорування перелічених чинників гальмуватиме виховний процес та розвиток суспільства загалом.

Відтак вітчизняна виховна практика сьогодні потребує не тільки глибокого теоретичного осмислення ключових аспектів такого виховання, а й вироблення науково обґрунтованих практичних підходів, принципів, методів і прийомів організації

толерантного освітнього простору, розробки стратегії й тактики реалізації нових освітніх програм, спрямованих на формування миролюбності та терпимості.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Глибокому, всебічному аналізу толерантності присвячені численні дослідження сучасних вітчизняних і зарубіжних науковців. Зокрема толерантність як філософсько-світоглядний феномен розглядають І. Галицький [7], П. Давидов [9], В. Зорько [15] та ін.; виховання толерантності в контексті суспільних трансформацій висвітлюють О. Вознюк [5], В. Колкунова [13] та ін.; толерантність у контексті плюралізму та діалогу культур глобалізованого світу й етики відповідальності аналізують Е. Ангеліна [1], О. Безкоровайна [2], [3] та ін.

Опрацювання наукових джерел засвідчило, що проблема толерантності вивчається з різних позицій: як етико-філософська норма; як принцип взаємин між послідовниками різних ідеологічних концепцій, переконань та вірувань; як метод соціально-політичних рішень та дій; а також як важлива мета виховання молодого покоління.

Дослідженням толерантності в контексті науки і освіти вчені почали займатися буквально наприкінці 90-х років ХХ – на початку ХХІ ст. (І. Бех [4], В. Біблер, В. Лекторський, О. Сухомлинська). Два визначальні історичні фактори – глобалізація су-

часного світу і трансформація українського суспільства – зумовили необхідність переходу до нового толерантного типу соціальних стосунків. Для цього потрібно передовсім сформувати таку особистість, яка б володіла розвинутою культурою толерантності.

Різні питання виховання толерантності розглядаються у наукових роботах Я. Берегового, О. Волошиної [6], О. Гриви [8], О. Докуніної [10], О. Дрозд [11], В. Нечерди і В. Оржеховської [14], В. Солнцевої та В. Ягоднікової [17] та ін. Перелічені дослідники тлумачать толерантність як вид міжособистісних стосунків, як позицію людини, терпимості до інших думок, або як рису характеру, певну чесноту без аналізу специфіки її виховання.

Постановка завдання. Відтак актуальність означеної проблеми зумовила вибір теми нашої наукової розвідки, **метою** якої є визначення принципів виховання толерантності у старшокласників.

Виклад основного матеріалу. Сучасні світоглядний плюралізм, глобалізаційні процеси, інтеграція й асиміляція багатьох культур Західного світу, а також, – як наслідок, – явища відродження національних культур традиційних суспільств, на перший погляд, змінюють наше життя на краще, сприяючи всебічному розвитку індивідуальності. Адже сьогодні стирання меж і кордонів у нашій свідомості звільнює людину від безлічі колишніх табу й заборон, що тяжіли над нею протягом століть. Відтак усе більшої значущості набуває порозуміння між людьми, народами та суспільствами. Позбавлена ідейної абсолютизації Людина залишилася наодинці зі своїм складним внутрішнім світом, що, зі свого боку, спричиняє хаотичність і невизначеність принципів засад її індивідуального світогляду. Саме тому сучасна вимога встановлення меж у світоглядній вседозволеності стає сьогодні імперативом, а формування толерантності як світоглядної установки індивідуальної свідомості – чи не найголовнішим завданням будь-якої науки.

Визначення особливостей толерантності у контексті її складності і багатогранності передбачає опанування великого обсягу наукових знань із різних галузей: філософії, психології, соціології, соціальної педагогіки. Зазначимо, що в останні роки ХХ ст. поняття “толерантність” обґрунтовано увійшло до міжнародного наукового обігу. Адже толерантність стабілізує будь-яку спільноту людей, спрямовує розвиток суспільства, пов’язує індивідів із традиціями, нормами, культурою народу. Сьогодні необхідно готувати молодь до життя в умовах, що швидко змінюються. А розпочинати її підготовку до змін, на нашу думку, слід уже в шкільні роки.

Саме у сфері виховання феномен толерантності потребує розширеного і поглибленого розуміння. Вважаємо, що у вітчизняному освітньому процесі

при формуванні толерантної свідомості необхідно акцентувати увагу не тільки на гуманістичній площині (що, безумовно, важливо), на питаннях безпеки (що є умовою виживання), а й на функціональній ролі толерантності в організації та розвитку суспільства як такого, що постійно діє та започатковує міжособистісні відносини.

Сучасні дослідники доводять, що показники толерантності людини вказують на її психічне здоров’я, внутрішню гармонію чи дисгармонію, на здатність до самоконтролю і самокорекції [12], [13], [15]. Водночас більшість науковців феномен толерантності розуміють, на нашу думку, досить фрагментарно. А саме як: певну реляційну характеристику; показник дії політико-правових (декларативних) актів; шлях і прагнення до ненасильницького миру; педагогічне явище (здатність дитини та педагога, яку необхідно сформувати); окремі (за сферою буття) вияви (релігійна, національна, комунікативна, біологічна, філософська толерантність тощо). Проте, цілісність досліджуваного феномену з його природою, функціями, рівнями розвитку залишається поза межами багатогранного аналізу. Щобільше, сутнісні характеристики толерантності, які уможливають її глибше розуміння, так і не стали засадами пізнання, концептуалізації та поглиблення політики мирного співіснування [12, 80].

У контексті нашої наукової розвідки видається доцільним увиразнити підходи та принципи виховання толерантності в учнів старшої школи. Оскільки головною метою виховання у них толерантності ми вважаємо готовність до взаємодії з людьми та їхніми групами незалежно від їхньої національної приналежності, світогляду, стилів мислення й поведінки. Досягнення цієї мети передбачає розв’язання таких завдань:

– виховання миролюбності, прийняття й розуміння інших людей; формування поваги до себе, інших людей та їхніх культур, вміння позитивно взаємодіяти; розвиток здібностей до міжнародної і міжрелігійної взаємодії, толерантного спілкування, конструктивної взаємодії з представниками соціуму, незалежно від їхніх приналежності до певних націй, культури, релігії та світогляду; формування вміння визначати межі толерантності;

– створення толерантного середовища в суспільстві загалом та в освіті зокрема шляхом демократизації й гуманізації взаємин дітей і дорослих, системи виховання й навчання; творче використання провідних ідей педагогіки толерантності.

Реалізації перелічених завдань під час освітнього процесу сприятиме застосування відповідних підходів до виховання толерантності:

– *цілеспрямованість*, адже виховання толерантності передбачає чітке усвідомлення доцільності конкретних педагогічних дій. Формування толерантності можливе тільки за наявності належної

мотивації й усвідомленості того, навіщо необхідна ця якість (особиста мета) і усвідомлення необхідності як для себе (особиста мета), так і для суспільства (соціальна мета). Єдність цілей учителя і учня значною мірою пришвидшить виховання толерантності;

– *урахування індивідуальних і гендерно-вікових особливостей* (наявних моральних підвалин поведінки, етичних установок, рівня розвитку емоційно-вольової й інтелектуальної сфер, особливостей перебігу психічних процесів, характерологічних рис, особистого досвіду взаємин, наявності і розвитку природних та духовних здібностей);

– *культуровідповідність*, що передбачає необхідність врахування в процесі виховання толерантності особливостей культурного і етнічного середовища учня;

– *зв'язок із життям* – полягає в єдності соціально організованого виховного процесу й реального життєвого досвіду, а також у відсутності розбіжності між теорією та практикою. Виховання толерантності багато в чому залежить від того, наскільки особа усвідомлює її значущість і життєву необхідність з огляду на результати або наслідки інтолерантності у сучасному агресивному світі. При цьому доцільно орієнтуватися не лише на глобальні суспільні конфлікти, а й на щоденні життєві ситуації з життя учня, що пов'язані з толерантною взаємодією у спілкуванні з друзями, родичами, педагогами;

– *повага до особистості*, що передбачає незалежно від позиції людини, її світогляду, шанобливе ставлення до неї. При формуванні толерантності означений підхід набуває подвійної значущості: поважаючи і приймаючи думку і вибір особи, за необхідності коригуючи їх, ми показуємо їй приклад толерантного ставлення до людини з іншим світоглядом;

– *опора на позитивні риси особистості*, що означає необхідність підтримки розвитку учня, поваги до його особистості, що саморозвивається та демонструє готовність до змін і самореалізації. При цьому основою результативного виховання толерантності постає актуалізація позитивних рис учня, позитивного соціального досвіду, розвинених конструктивних умінь взаємодії з людьми;

– *соціальна детермінація процесу виховання толерантності* передбачає розуміння того, що аналізований процес обумовлений впливом соціального середовища. Що менш воно толерантне, то складніше формувати таку рису характеру. Тому необхідно ґрунтовно вивчити соціум, у якому перебуває учень і враховувати його специфіку при виборі відповідних форм, прийомів і методів роботи;

– *єдність теоретичних знань та практичної поведінки* передбачає інтеграцію педагогічних зусиль на двох взаємозв'язаних рівнях: інформацій-

ному і поведінковому. Головним критерієм сформованості толерантності постає вміння терпимо, позитивно, конструктивно взаємодіяти з людьми, які мають певні відмінності;

– *створення толерантного середовища в освітній установі* (налагодження позитивного морально-психологічного клімату та забезпечення співпраці в учнівському колективі);

– *діалогічність і співробітництво*, що передбачає діалогізацію освітнього простору й опору на спільну діяльність. При цьому співпраця і діалог мають домінувати у взаємодії на таких рівнях: учень-учень, учень-вчитель, учень-вчитель-середовище, учень-вчитель-культура;

– *виховна рефлексія*, під якою розуміють необхідність створення умов для аналізу міжособистісних взаємин у колективі [15, 28–30].

Ще раз наголосимо на необхідності дотримуватися провідних основоположних засад виховання толерантності:

– гуманізації та демократизації виховного процесу;

– комплексності та міждисциплінарної інтегрованості;

– інтеркультурності;

– самоактивності й саморегуляції;

– самоцінності особистості;

– “соціального комфорту”;

– “соціального уроку” [15, 31].

З'ясуємо сутність кожного з перелічених принципів. Принцип гуманізації та демократизації виховного процесу передбачає рівноправність, але різнозобов'язаність учасників педагогічного впливу, їхню взаємоповагу, пріоритет діалогічної взаємодії, що викликає в учня позитивну налаштованість до зусиль вчителя, відкритість до сприймання загальнолюдських моральних цінностей.

Комплексність і міждисциплінарна інтегрованість виховання толерантності полягає в узгодженому поєднанні зусиль педагогів різних спеціальностей та нерозривній взаємодії освітніх інституцій.

Принцип інтеркультурності або полікультурності розуміємо як спрямованість на інтеграцію української національної культури (в контексті загальнодержавних, світових і європейських цінностей) у загальнолюдську.

Принцип самоактивності й саморегуляції сприяє розвитку у вихованця адекватних суб'єктивних характеристик, формує його здатність до критичності й самокритичності, до прийняття самостійних рішень, вироблення відповідальності за реалізацію особистісної позиції в діях та вчинках.

Останні три засади у наведеному переліку ефективних чинників виховання толерантності (самоцінності особистості, “соціального комфорту” та “соціального уроку”) аналогічні до потреб особис-

тості. Самоцінність тлумачимо як прийняття особистості такою, якою вона є; “соціальний комфорт” означає створення моральної атмосфери, здатної забезпечити з боку вчителів захист учнів від проявів фізичного та психологічного насильства, пониження та соціальної ізоляції в колективі.

І нарешті, принцип “соціального уроку” має на меті пошук шляхів і засобів подолання агресії та булінгових проявів. Адже особа, котру образили, зазвичай сама обирає позицію агресора й намагається “врегулювати” конфлікт.

Висновки. Отож, фундаментом толерантності вважаємо наявність в особистості власної стійкої позиції, яка забезпечує відкритість і готовність до діалогу, до прийняття “іншого” і виявляється на рівні свідомості та рівні поведінки. З огляду на це, основними засадничими ідеями виховання толерантності в учнів вважаємо: усвідомлення значущості та необхідності миролюбності, прийняття і розуміння інших людей у сучасному соціумі; формування поваги до себе, інших людей та їхніх культур; вироблення вміння позитивно й конструктивно взаємодіяти (у т. ч. й на рівнях міжнаціональному і міжрелігійному) та спілкуватися незалежно від приналежності партнерів до певних націй, культури, релігії та світогляду; визначати межі толерантності; а також створення толерантного середовища в суспільстві загалом та в освіті зокрема шляхом демократизації й гуманізації взаємин дітей і дорослих; творче використання провідних ідей педагогіки толерантності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ангеліна Е.О. Етнічна толерантність старшокласників. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського*. Серія: Психологічні науки. 2013. Т. 2. Вип. 10. С. 16–19. URL : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvmdups_2013_2_10_3.pdf
2. Безкоровайна О.В. Виховання толерантності як важливий фактор реалізації особистісного самоствердження в ранньому юнацькому віці. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир, 2007. Вип. 34. С. 53–58.
3. Безкоровайна О.В. З педагогікою толерантності в третє тисячоліття. *Педагогіка толерантності*. 2003. № 3. С. 4–11.
4. Бех І.Д. Формувати у дитини почуття цінності іншої людини. *Педагогіка толерантності*. 2001. № 2(16). С. 16–23.
5. Вознюк О.В. Толерантність як соціокультурний феномен: синергетичний підхід. *Українська полоністика*. 2009. № 6. С. 115–121.
6. Волошина О. Проблема формування толерантності в сучасних педагогічних дослідженнях. *Рідна школа*. 2007. № 3. С. 4–6.
7. Галицький І.В. Типи толерантності в сучасному суспільстві. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. С. 280–289.
8. Грива О.А. Виховання толерантності в дітей та молоді. *Психолог*. 2005. № 21–22. С. 3–11.

9. Давидов П. Формування толерантності у філософській та педагогічній думці України. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2009. № 47. С. 3–7.

10. Докукіна О. Сутність, структура та особливості розвитку толерантності особистості. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*: зб. наук. праць. Київ : Інститут проблем виховання АПН України, 2006. № 9. С. 91–96.

11. Дрозд О. Аксіологічний аспект формування толерантної особистості в умовах закладу вищої освіти. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Педагогічні науки: зб. наук. пр. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2019. № 2 (65). С. 85–89.

12. Зорько В.С. Етнічна та релігійна толерантність в українському суспільстві : соціологічний вимір. *Стратегічні пріоритети*. 2007. № 4 (5). С. 76–85.

13. Колкунова В. Виховання толерантності в контексті суспільних трансформацій. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2007. № 35. С. 155–160.

14. Оржеховська В., Нечерда В. Формування готовності педагогів загальноосвітніх навчальних закладів до виховання толерантності учнів старшої школи (просоціальний аспект). *Психолого-педагогічні науки*. 2014. № 4. С. 177–182.

15. Тодоровцева Ю.В. Педагогіка толерантності: Методичні рекомендації. Одеса: СВД Черкасов М.П., 2004. 90 с.

16. Фіцула М.М. Педагогіка: навч. посіб. для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Київ : Академія, 2001. 528 с.

17. Ягоднікова В., Солнцева О. Виховання толерантності учнів як педагогічна проблема. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 8 (13). С. 346–354.

REFERENCES

1. Anhelina, E. O. (2013). Etnichna tolerantnist starshoklasnykiv [Ethnic tolerance of high school students]. *Scientific Bulletin of Mykolaiv V.O. Sukhomlynskyi State University. Psychological Sciences*. Vol. 2, Issue 10. pp. 16–19. [in Ukrainian].
2. Bezkorovaina, O.V. (2007). Vykhovannia tolerantnosti yak vazhlyvyi faktor realizatsii osobystisnoho samostverdzhenia v rannomu yunatskomu vitsi [Education of tolerance as an important factor in the realization of personal self-affirmation in early adolescence]. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal*. Issue 34. pp. 53–58. [in Ukrainian].
3. Bezkorovaina, O.V. (2003). Z pedahohikoiu tolerantnosti v tretie tysiacholittia [With pedagogy of tolerance into the third millennium]. *Pedagogy of Tolerance*. No. 3. pp. 4–11. [in Ukrainian].
4. Bekh, I.D. (2001). Formuvaty u dytyny pochuttia tsinnosti inshoi liudyny [Forming in a child the sense of the value of another person]. *Pedagogy of Tolerance*. No. 2(16). pp. 16–23. [in Ukrainian].
5. Vozniuk, O.V. (2009). Tolerantnist yak sotsiokulturnyi fenomen: synerhetychnyi pidkhid [Tolerance as a sociocultural phenomenon: a synergetic approach]. *Ukrainian Polonistics*. No. 6. pp. 115–121. [in Ukrainian].
6. Voloshyna, O. (2007). Problema formuvannia tolerantnosti v suchasnykh pedahohichnykh doslidzhenniakh [The

problem of tolerance formation in modern pedagogical research]. *Native School*. No. 3. pp. 4–6. [in Ukrainian].

7. Halytskyi, I.V. (2010). Typy tolerantnosti v suchasnomu suspilstvi [Types of tolerance in modern society]. *Actual Problems of State and Law*. pp. 280–289. [in Ukrainian].

8. Hryva, O.A. (2005). Vychovannia tolerantnosti v ditei ta molodi [Education of tolerance in children and youth]. *Psychologist*. No. 21–22 (165–166). pp. 3–24. [in Ukrainian].

9. Davydov, P. (2009). Formuvannia tolerantnosti u filosoфskii ta pedahohichnii dumtsi Ukrainy [Forming of tolerance in the philosophical and pedagogical thought of Ukraine]. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal*. No. 47. pp. 3–7. [in Ukrainian].

10. Dokukina, O. (2006). Sutnist, struktura ta osoblyvosti rozvytku tolerantnosti osobystosti [Essence, structure and features of the development of personality tolerance]. *Theoretical and methodological problems of education of children and students: collection of scientific works*. Kyiv, No. 9. pp. 91–96. [in Ukrainian].

11. Drozd, O. (2019). Aksiolohichniy aspekt formuvannia tolerantnoi osobystosti v umovakh zakladu vyshchoi osvity [Axiological aspect of forming a tolerant personality in higher education institutions]. *Scientific Bulletin of Mykolaiv V.O. Sukhomlynskyi National University. Pedagogical Sciences*. No. 2 (65). pp. 85–89. [in Ukrainian].

12. Zorko, V.S. (2007). Etnichna ta relihiina tolerantnist v ukrainskomu suspilstvi: sotsiolohichniy vymir [Ethnic and religious tolerance in Ukrainian society: sociological dimension].

Strategic Priorities. No. 4 (5). pp. 76–85. [in Ukrainian].

13. Kolkunova, V. (2007). Vychovannia tolerantnosti v konteksti suspilnykh transformatsii [Education of tolerance in the context of social transformations]. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal*. No. 35. pp. 155–160. [in Ukrainian].

14. Orzhekhovska, V. & Necherda, V. (2014). Formuvannia hotovnosti pedahohiv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv do vykhovannia tolerantnosti uchniv starshoi shkoly (prosotsialnyi aspekt) [Formation of readiness of teachers of general education institutions to educate tolerance of high school students (prosocial aspect)]. *Psychological and Pedagogical Sciences*. No. 4. pp. 177–182. [in Ukrainian].

15. Todorovtseva, Yu. V. (2004). Pedahohika tolerantnosti: Metodychni rekomendatsii [Pedagogy of tolerance: Methodological guidelines]. Odesa, 90 p. [in Ukrainian].

16. Fitsula, M.M. (2001). Pedahohika: navch. posib. dlia studentiv vyshcheykh pedahohichnykh zakladiv osvity [Pedagogy: a textbook for students of higher pedagogical educational institutions]. Kyiv, 528 p. [in Ukrainian].

17. Yahodnikova, V. & Solntseva, O. (2022). Vychovannia tolerantnosti uchniv yak pedahohichna problema [Education of student tolerance as a pedagogical problem]. *Prospects and Innovations of Science*. No. 8 (13). pp. 346–354.

Стаття надійшла до редакції: 28.11.2025

Прийнято до друку: 23.01.2026

Опубліковано: 26.02.2026

УДК 378.637.016:78

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2026.349347>

Ярослав Новосадов, викладач кафедри музичного та перформативного мистецтва

Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6484-9914>

РОЛЬ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Актуальність роботи зумовлена потребою аналізу тенденцій використання цифрових засобів та трансформації музичної освіти. Визначено, що цифрові інструменти сприяють розширенню взаємодії традиційних та інноваційних освітніх підходів, розвитку самостійності здобувачів освіти, підвищенню у них мотивації до навчання. Конкретизовано провідні цифрові інструменти, що є необхідними для подальшої успішної професійної реалізації в сучасному мистецькому середовищі.

Ключові слова: освіта; цифрові технології; штучний інтелект; музичне мистецтво; бакалаври музичного мистецтва.

Лит. 8.

Yaroslav Novosadov, Lecturer of the Music and Performing Arts Department,

Vinnitsia Mykhaylo Kotsyubynskiy State Pedagogical University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6484-9914>

THE ROLE OF DIGITAL TOOLS IN THE CONTEXT OF CONTEMPORARY ARTS EDUCATION

The purpose of the article is to reveal the current state of the use of digital technologies in the process of training future bachelor's students in art specialties. The relevance of the work lies in the analysis of modern trends in the use of digital technologies and transformational processes in the field of art education. The article determines that digital tools contribute to the expansion of traditional teaching methods, develop analytical thinking in students, their independence, and also increase motivation for learning. The importance of digital tools as a means of constant communication between the teacher and students is revealed, which is extremely necessary in the conditions of constant practical classes for art disciplines. The article lists and